

An Analysis of Veled Çelebi İzbudak's Translation of the Masnawi through the First Volume Comparison with Abdülbaki Gölpınarlı Printed Manuscript

Veled Çelebi İzbudak'ın Mesnevî Tercümesinin Birinci Cilt Üzerinden İncelenmesi Abdülbaki Gölpınarlı Matbu Nüshası ile Karşılaştırılması

Recieved: Jan. 15, 2025

Ali TEMİZEL¹

Accepted: Feb. 26, 2025

Email: temizel46@yahoo.com

OrcidNo. <https://orcid.org/0000-0001-8110-1230>

Süveyda GENÇ²

Email: suveydam83@gmail.com

Orcid No. <https://orcid.org/0009-0001-3574-1277>

DOI No. <https://doi.org/10.32955/neujsml2025121003>

Özet

Mesnevî, edebiyatımızda Allah'ı, kâinatı, insanı ve toplumun özelliklerini anlatan dini tasavvufi konusu ile anılmış ve etkisi günümüze kadar devam etmiş bir eserdir. Mesnevî, Mevlâna'yı ve onun düşüncelerini daha iyi anlayabilmek için birçok dile çevrilmiştir. *Mesnevî-i Manevî*'nin yazıldığı dönemden günümüze kadar ilk on sekiz beyti, birinci ciltten seçmeleri, ilk cildi ya da altı cildi olmak üzere şerh ve tercümeleri mevcuttur.

Bu çalışmada, son dönem Mevlevi şeyhlerinden Veled Çelebi İzbudak'ın kendi el yazısı ile yazdığı *Mesnevî Tercümesinin* birinci cildi hakkında bilgi verilecektir. İzbudak, bu eseri Osmanlı Türkçesi ile kaleme almıştır. 1937-1940 yılları arasında kaleme alınan bu eser, XX. yüzyılda tercüme edilen ilk mensur Türkçe çeviri olma özelliğine sahiptir. Eserin yazma nüshası, Selçuk Üniversitesi, Mevlâna Araştırmaları kütüphanesinde bulunmaktadır.

Bu çalışmadaki temel amaç, İzbudak'ın hazırlamış olduğu *Mesnevî Tercümesinin* müellif nüshasının tanıtımıdır. Ayrıca Şücaeddin Onuk tarafından 1942 yılında istinsahı yapılan bu eserin nüshası ve Abdülbaki Gölpınarlı tarafından gözden geçirilip açıklama ilave edilerek Maarif Bakanlığı tarafından 1942 yılında basılan matbu Türkçe nüsha hakkında da bilgi verilecektir. Çalışmanın sonunda birinci ciltte yer alan Abdülbaki Gölpınarlı neşri ile İzbudak müellif nüshası arasındaki farklılıklar karşılaştırılacaktır. Bu eser, dönemin Osmanlı Türkçesi özelliklerini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışma ile İzbudak'ın *Mesnevî Tercümesi* müellif nüshası, günümüz araştırmacılarına tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Mesnevî, İzbudak, XX. Yüzyıl tercüme

Abstract

The Masnawi is a work of literature that is known for its religious mystical subject matter describing God, the universe, human beings and the characteristics of society, and its influence has continued until today. The Masnawi has been translated into many languages in order to better understand Mualana and his thoughts. From the time it was written until today, there are commentaries and translations of the first eighteen couplets, selections from the first volume, the first volume or six volumes of the Masnawi.

In this study, information will be given about the first volume of the Masnawi translation written in his own handwriting by Veled Chalabi İzbudak, one of the last period Mevlevi Sheikhs. İzbudak wrote this work in Ottoman Turkish. This work, written between the years 1937-1940, is the first prose Turkish translation in the twentieth century. The manuscript copy of the work is in the library of Mualana Studies at Selcuk University.

¹ Prof. Dr. Ali TEMİZEL, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya, Türkiye,

² Süveyda GENÇ, MEB, Uzman Öğretmen, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans, Konya, Türkiye

The main purpose of this study is to introduce the author's copy of the Masnavi Translation prepared by İzbudak. In addition, information will be given about the copy of this work, which was transcribed by Şücaaddin Onuk in 1942, and the printed Turkish copy, which was revised and annotated by Abdülbaki Gölpınarlı and published by the Ministry of National Education in 1942. At the end of the study, the differences between the Abdülbaki Gölpınarlı edition in the first volume and the İzbudak author's copy will be compared. This work is important in terms of reflecting the characteristics of Ottoman Turkish of the period. With this study, the author's copy of İzbudak's Masnavi Translation will be introduced to today's researchers.

Keywords: The Masnawi, Izbudak, 20th century translation

Giriş

İnsanların gönül coğrafyasında böyle önemli bir yere sahip Mevlâna'nın en bilinen eseri olan Mesnevî-i Ma'nevi, İslam kültürünün temel eserlerinden biri olarak kabul edilir. Bu eser, Mevlâna'nın uzun ve derin eğitimi sonucunda ortaya çıkmıştır ve onun kalp ve ruh yolculuğunun bir yansımasıdır. Mevlâna'nın düşüncelerinin ve eserlerinin insanlığa olan etkisi dikkate değerdir. Mesnevî, Mevlâna'nın düşüncelerini ve öğretilerini anlama açısından dönüm noktası olma özelliğine sahiptir. Mevlâna, amacının sadece şairlik değil, aynı zamanda irşat etmek olduğu ve Mesnevi'nin bir irşat kitabı olduğu belirtir. Mevlâna'nın Mesnevi'si, sadece döneminin değil, modern çağların da insanlarını etkilemeyi başarmıştır. Dünya çapında birçok dile çevrilmiş ve geniş bir kitleye ulaşmıştır. Bu da Mevlâna'nın evrensel mesajlarının ve insanlık değerlerine hitap eden felsefesinin gücünü gösterir.

Mesnevi'de kavramlar, insanlar tarafından kolaylıkla anlaşılabilir ve benimsenebilir diye somutlama ve örnekleme, öyküleme (tahkiyeli anlatım), benzetme ve metafor, öğüt(nasihat), ayet ve hadis iktibas gibi farklı anlatım biçimlerinden yararlanılarak anlatılmıştır. (Saygın, 2025, s. 67-68)

Mesnevi'nin içerisinde barındırdığı dinî, tasavvufî, ahlaki, edebî, ilmi ve kültürel konuların daha açık ve anlaşılır hale gelmesi için çalışılmıştır. İnsanlara yön vermek ve beyitler verilen mesajları anlayabilmek için hakkında açıklamalar yapılmıştır. Mesnevî, yazıldığı dönemden günümüze kadar her dönemde şerhi, tercümesi yapılan ve henüz içerdiği sırların da ifşa olmadığı nadide bir eserdir.

Çalışmanın konusunu ihtiva eden lügat anlamıyla tercüme, bir sözü başka bir dile ya da dile ait bir ifadeyi başka bir dile aktarma anlamına gelir. Geçmiş kaynaklarda, bir düşünce ya da anlamın bir şeyden bir şeye taşınması için “nakil” kavramı da sıkça kullanılmıştır. Tercümenin insanlık tarihindeki yeri yalnızca diller arası aktarımla sınırlı kalmamış; medeniyetler arasındaki bilgi ve kültürel etkileşimin en önemli araçlarından biri olmuştur.

İlk tercümelerin tarihine dair kesin kanıtlar bulunmasa da MÖ iki binli yıllarda Mezopotamya, Doğu Akdeniz ve Mısır gibi bölgelerde toplumlar arası iletişimde tercümenin etkin rol oynadığı bilinmektedir. Tercüme, insanlık tarihinde medeniyetlerin ilerlemesinde kilit bir işlev üstlenmiştir; nitekim birçok uyanış ve kültürel açılım, tercüme yoluyla diğer medeniyetlerin bilgi birikimini aktarmakla mümkün olmuştur. (Kabaklı, 1973, s. I/619-621)

Türk edebiyatında ise tercüme geleneği, İran, Arap, Yunan ve Latin edebiyatlarından yapılan çevirilerle gelişmiştir. Eski Türk edebiyatında sıkça rastlanan Hüsrev ü Şirin, Gülistan, Mantık'üt-tayr, Leylâ vü Mecnun, Süheyl ü Nevbahar gibi eserler, kültürel ve dini içeriklerin aktarımıyla Türkçe literatüre kazandırılmıştır. Aşk hikâyelerinin yanı sıra ahlak, din, adap ve nasihat türlerindeki birçok eser de Türkçeye çevrilmiştir. (Öztuna, 1983, s. 46-49)

Mesnevî, bu tür çeviri ve şerh faaliyetleri için başlıca eserlerden biri olmuş, manzum ve mensur olarak defalarca tercüme edilmiştir. Kur'an-ı Kerim ve hadis kitaplarından sonra Türk edebiyatında en çok tercüme edilen ve şerh edilen eserlerden biridir.

Bu çalışmada amaç, Veled Çelebi İzbudak'ın "Mesnevi Tercümesi" adlı eserini tanıtmaktır. Bu eser, çeşitli tercüme stratejilerinin bir arada kullanıldığı bir eserdir. İzbudak, tercüme sırasında kaynak metni hedef dile aktarırken ödüncleme (kaynak metindeki kelimeyi aynen kullanma), aktarma (anlamı koruyarak sınıf değiştirme), düzenleme (anlamı bozmadan kelime değiştirme) ve eşdeğerlik (kaynak metindeki duygu ve düşünceyi hedef dilde anlam bütünlüğü sağlayacak şekilde aktarma) gibi

yöntemlerle çalışmıştır. Bu çeviri stratejileri, Mesnevi'nin anlamını kaybetmeden Türkçeye zenginleştirici bir aktarım yapmayı sağlamış, eserin Türk okuyucuları tarafından daha geniş bir anlayışla kavranmasına olanak tanımıştır.

Çalışmaya esas teşkil eden Mesnevî Tercümesi yazarı Veled Çelebi İzbudak, 19 Temmuz 1867'de Konya'nın Durak fakih Mahallesi'nde doğmuş, asıl adı Muhammed Bahaddin Veled'dir. Eğitim hayatına, Elmas Hoca'dan ders alarak başlamıştır. Ardından daha büyük bir okul olan Çarçar Hoca'nın mektebine devam etmiştir. Daha sonra Mektebi Rüştîye'ye kaydolmuştur. Ardından Dergâh-ı Mevlâna'ya bitişik olan Sultan Veled Medresesi'ne geçerek burada Abdurrahman Sıtkı'dan edebiyat dersleri almış, medresenin kütüphanesindeki Mevlevilik ve edebiyat kitaplarını okuma imkânı bulmuştur. (Şafak & Öz, 2009, s. 38-39)

1883 Miladi yılında, 16 yaşında Konya vilayetinin Mektubi kalemünde göreve başlamış ve burada önemli bir isim olan Nazım Bey ile tanışarak bilgilerini geliştirmiştir. 1884 Miladi yılında Vilayet Gazetesi bas muharrirliğine getirilmiş, ancak bazı olumsuz dedikodular nedeniyle görevinden ayrılarak İstanbul'a gitme kararı almıştır. Konya'dan ayrılarak Bursa ve Bahariye Mevlevihanelerini ziyaret etmiş, sonrasında Babıali'de memuriyet hayatına başlamıştır. 1308'de Mevlevi elbisesini çıkararak mülki elbise giymiş ve sansür memurluğu gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur.

1914'te I. Dünya Savaşı sırasında, Sultan Reşat'ın talimatıyla Mevlevi taburu kurulmuş ve Veled Çelebi, bu alayın komutanı olmuştur. Savaş sonunda postnişinlikten azledilen Veled Çelebi, Şûra-yı Devlet üyeliğine atanmış, ancak görevini isteksizce kabul etmiştir. Bir süre sonra Anadolu'daki Millî Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya gitmeye karar vermiş, burada çeşitli görevlerde bulunmuş, Türk Dil Kurumu çalışmalarına katılmıştır.

Veled Çelebi, 1923'ten itibaren 20 yıl boyunca TBMM'de Kastamonu ve Yozgat milletvekili olarak görev yapmış, Türk Dil Kurumu'na katkıda bulunmuş ve Atatürk'ün dil çalışmalarını desteklemiştir. 4 Mayıs 1953'te Ankara'da vefat etmiştir. Cebeci Mezarlığı'na defnedilmiş ve mezar taşında şu şiir yer almıştır:

Geçtim hevesât-ı dünyevîden

Zevk aldım umur-ı uhrevîden

Yâ Rab beni bir nefes ayırma

Kur'an u Hadis ü Mesnevî'den (İzbudak, 1946, s. 35)

Mevlâna Celaleddin-i Rûmî'nin *Mesnevî*'sinin, XX. yüzyılda kaleme alınmış ve ilk mensur Türkçe çeviri olma özelliğine sahip bu tercüme Veled Çelebi İzbudak'ın *Mesnevî Tercümesidir*.

1940'lı yıllarda, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in başkanlığında büyük bir tercüme faaliyeti başlatır. Dünya Edebiyatından Tercüme başlığı altında doğudan batıdan birçok eser tercüme ettirilip yayınlanır. Şark İslam Klasikleri serisinin 1 no'lu eseri olarak 1942 yılında Mesnevî Tercümesi neşredilir. (Sayar, 2003, s. 16)

Bu eser, İzbudak tarafından 23 Ekim 1937 ile 2 Şubat 1940 tarihleri arasında tercüme edilmiş, Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Kendi el yazısı ile oluşturulmuş bu notların orijinal defterleri Uzluk Arşivi'ndedir.

Veled Çelebi, *Mesnevî Tercümesini*, o tarihlerde Ankara'da Kızılay kurumunda çalışmakta olan, Mevlevî muhibbi Şüçâ'eddîn Onuk'a 5 Kasım 1938 ile 1 Ocak 1942 tarihlerinde istinsah ettirmiştir.

Şüçâ'eddîn Onuk kendi istinsah ettiği nüshanın ön sözünde şu açıklamaya yer vermiştir:

“Merhum Veled Çelebi Efendi, Mesnevî-i Şerifi tercüme etmeye başladıkları zaman tarafımdan da istinsâhını emir buyurmuşlar idi. Fakir de emirlerine imtisalen kendi el yazıları ile olan defterlerden birinci cildin başından altıncı cildin sonuna kadar Hatime-i Veledeye ile birlikte istinsah etmiştim. Son defterin boş kalan sahifelerine de Divân-ı Kebir'den muhtârâtının bir kısmını kaydettim. Bu tercüme bilâhare Ma 'arif Vekâleti tarafından tab' ettirilmiş ise de tercüme aynen muhafaza edilmeyerek birçok

değişiklikler yapılmış olduğundan Çelebi Efendi'nin yapmış olduğu tercümeyi görmek isteyenlerin istifadelerini temin ve bu fakir-i pür-taksir için de vesile-i rahmet olur ümidiyle Mevlânâ Müzesi Kütüphanesine bırakıyorum. 20 Cemâziyel-âhir (1378) Bende-i Hazret-i Mevlânâ Şüçâ'eddîn Onuk". (Temizel, 2009) Bakanlık tarafından neşredilen *Mesnevî Tercümesinin* ilk cildinin iç kapağında şöyle bir ifade vardır. "Veled İzbudak tarafından tercüme edilmiş, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doçentlerinden Abdülbâki Gölpınarlı tarafından muhtelif şerhlerle karşılaştırılmış ve bu esere bir açıklama ilave edilmiştir." (İzbudak, 1953, s. 15)

A. Gölpınarlı tercümenin gözden geçirilmesi ve ikmalî konusunda şunları söylemektedir:

"Mesnevî hakkında birçok eserler yazıldığı halde beyitlerin derhal bulunabilmesi için kelime fihristleri yayınlandığı halde bu kitabın önden sona kadar Türkçe, mensur ve tam bir tercümesi yoktu. Yıllarca Mesnevî ile uğraşan, fani ömrünü mensup olduğu milletin yücelmesine vakfederek ebedileştiren, Türklüğü ve Türkçülüğü kendisine samimi bir insan haline getirmiş bulunan Veled Çelebi İzbudak, bir hayli uğraşarak Mesnevî'yi tercüme etmişti. Vekillik yüksek makamı tarafından bu tercümenin düzeltilmesine memur oldum. Bu memuriyeti, Vekilliğin fakire en büyük iltifatı ve hayatının en feyizli mazhariyeti bilerek işe giriştim. Tercümeyi Türkçe, Farsça şerhlerle ve aslı metinle karşılaştırdım. Bu suretle tercüme, ikinci bir elden geçirmiş oldu. Tercümeyle esas ittihaz edilen nüshamız, Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled'in azatlı kölesi Abdullah oğlu Osman tarafından 723 rebiyülevvelinin on dördüncü günü yazılmıştır." (İzbudak, 1953, s. 6)

Çalışmanın içeriğini teşkil eden ve *Mesnevî*'nin tamamının mensur tercümesi olan müellif nüshasında, ilk cilt 5 defterdir. Konya Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi'nde beş cilt yirmi iki defter bulunmaktadır. Eserin altıncı cildine ait defterlere dair bilgi bulunmamaktadır. Eserin, İzbudak'ın isteği ile Şücaeddin Onuk tarafından istinsah edilmiş tek nüshası ise Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi, 5223 numarada toplamda 30 defter şeklinde kayıtlıdır.

Veled Çelebi İzbudak "*Mesnevî Tercümesini* Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi, M. 1177 numarada kayıtlı Mesnevî nüshasını esas alarak tercüme etmiştir, zira bu bilgi Veled Çelebi İzbudak müellif nüshasının birinci cildin sonunda yer alan (41^a) yapığında "*Elimde daima tilavet eylediğim ve huzur-ı pirde ve İstanbul'da Yenikapı Mevlevihane'sinde ve Şeyh Elif Efendi nezdinde ve abd-i aciz yedimde olup hepsi Konya'da zaman-ı Mevlâna'da veya Mevlâna'dan birkaç veya beş on sene evvel yazılmış en sahih nüshalarla mukabele eylediğim derviş Osman-ı Veleddî nüshasından işbu cild-i evveli tercüme eyledim ki hatimesi şudur:*" diye yazdığı açıklamadan öğrenilmiştir.

Bu çalışmada, zikredilen kaynaklardan yola çıkarak Veled Çelebi tarafından tercüme edilen orijinal metin tarafımızdan tablolar halinde beyitlere bölümlenerek verilmiştir. İlk sütunda Arap harfli Osmanlı Türkçesi yazılı bölümü, ikinci sütunda ise Türkçe Latin harfli yazılmış hali mevcuttur. Türkiye Türkçesi sütununda, Türkçe okunuşlarına yer verilmiştir. Tabloda; No, sütunu altında beytin numarası yazılmıştır.

Burada Arap harfli Osmanlı Türkçesi metni eklemekteki amaç şudur: Hem eserin ilk halini araştırmacılar için görünür hale getirmek, bu metinlere ilgi duyanlar için Osmanlı Türkçesini okuyan ve araştıranlar için malzeme ve kaynak arz etmek hem de atalarımızın Mesnevî eserine verdiği önemi, sanat ve estetik alanındaki zenginliği günümüz araştırmacıların dikkatine sunmaktır. Bu sayede okuyucu da ilgili *Mesnevî Tercümesini* daha yakinen tanıma, istifade etme imkânına ulaşacaktır.

Mesnevî Tercümesinin beyitleri hakkında, Gölpınarlı'nın gözden geçirip açıklama ilave ettiği matbu Türkçe nüsha ile Onuk'un istinsah nüshasındaki farklılıklar dipnotta belirtilmiştir.

İzbudak'ın Mesnevî Tercümesinin beyitlerinin numaralandırılması ve karşılaştırılması açısından Gölpınarlı tarafından gözden geçirilen ve açıklama eklenen Maarif Bakanlığınca yayınlanan matbu Türkçe nüshadan da incelemeler yapıp araştırmada beyit numaraları eklenirken Nicholson neşrine göre beyit numaraları verilmiştir. Nicholson neşrinde olmayan beyitler ise yıldız işareti ile belirtilmiştir.

İzbudak, Mesnevî Tercümesi eserini oluştururken bizzat Farsça esas metinde olmayan yerleri köşeli parantez içinde belirtmiştir. Çalışmada metnin içindeki köşeli parantez içerisinde olan bölümleri Türkiye Türkçesine aktarılan bölümde de tırnak işareti içerisinde yazılmıştır.

Mesnevi Tercümesinin sayfa sayıları verilirken metnin Arap harfli Osmanlı Türkçesi ile yazılan bölümünde sayfa sayıları “[...]” içerisinde gösterilmiştir ve siyah olarak belirtilmiştir.

Çalışmada, Veled Çelebi İzbudak’ın kendi eliyle yazdığı kendi isteği üzerine Şücâeddin Onuk tarafından istinsah edilen birbiriyle alakalı iki ayrı esere dayanmaktadır. Bunlardan ilki Veled Çelebi müellif nüshası Feridun Nafiz Uzluk arşivinde yer alan ve şimdilerde Konya Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi’nde bulunan *Mesnevî Tercümesi* ve diğeri de Şücâeddin Onuk tarafından istinsah edilen Konya Mevlâna Müzesi Ktp., İhtisas nr. 5223’de bulunan *Mesnevî Tercümesinin Onuk Nüshasıdır*. Çalışmanın daha güvenilir ve sağlam temellere dayanması bakımından İzbudak’ın Abdülbaki Gölpınarlı tarafından gözden geçirilen ve açıklama ilave edilen matbu *Mesnevî Tercümesi*’den de istifade edilmiş; Şücâeddin Onuk nüshası İzbudak’ın matbu Mesnevi Tercümesiyle karşılaştırılmıştır.

Bu eser günümüz Türkçesine yakındır. Orijinal Mesnevi’nin tamamını içermektedir. Ancak zikredilen arşivde bazı defterler mevcut değildir.

Çalışmada yararlanılan defterlerin bazı özellikleri şu şekildedir:

Her defterin kapağında yazarın kendi el yazısı ile Arap harfli “birinci defter, ikinci defter” gibi ibareleri yer almaktadır. Cilt birleşim yeri farklı renkte olup defterin kapağı kahverengidir.

Defterin iç yaprakları açık sarı renkli sayfalardan meydana gelmektedir. Yazılar, el yazması olarak kopya kâğıdı kullanılarak yazılmıştır. Defterlerin tamamında görülen Veled Çelebi’nin kendi el yazısıyla rika hatla yazılmış olmasıdır. Defterde sayfa numaraları bulunmaktadır. İlk sayfada kenarda şu not vardır: “Tercümeğe başlandı. 12 Ramazan sene 1356, 3 Teşrin-i Sani Rumî 1353, (15 Kasım 1937). Mevlâna Müzesi Ktp. 1177 no’da kayıtlı h.723 tarihli Mesnevî nüshası beyit beyit tercüme edilmiş, fakat beyitlere numara verilmemiştir.

Dipnotlar her sayfanın alt kısmına bir çizgi çekilerek eklenmiştir, dipnot sayısının fazla olduğu varaklarda ise köşeli parantez içerisinde Arap harfli sayı verme şeklinde kullanılmıştır. Bazı dipnotlarda, sayfanın alt kısmında yer kalmaması sebebiyle sayfanın yan kısmında da devam etmiştir. Metin, bölümler halinde başlıklar esas alınarak yazılmıştır. Metnin içerisinde bazen kelimelerin üzerinden bazen de bir cümlede tamamı olmak suretiyle karalamalar mevcuttur.

Çalışmanın içeriğini teşkil eden birinci cilt beş defterden oluşturulmuştur. Eser 241 varaktan müteşekkil olup varakların sadece “a” yüzü kullanılmış “b” yüzleri boş bırakılmıştır.

Açıklama ve ön söz bulunmadan ilk on sekiz beyitle eser başlamaktadır. Tezde de birebir yazım özellikleri değiştirilmeden aynı şekilde kullanılmıştır.

Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Yöntem

Osmanlı Türkçesi olan ve Latin harfleri ile yazıya geçirdiğimiz eserin Veled Çelebi tarafından kaleme alınan müellif nüshasında her bir yaprak bir paragraftan oluşmuştur ve hikâye başlıklarında beyit numaraları yazılmamıştır. Eserin, Onuk nüshası ile Gölpınarlı’nın gözden geçirilmiş ve açıklama eklenmiş matbu Türkçe nüshasında da başlıklara bir numara verilmemiştir.

İzbudak, *Mesnevî Tercümesi* eserini oluştururken bizzat Farsça esas metinde olmayan yerleri köşeli parantez içinde belirtmiştir. Buradan da anlaşılıyor ki tercüme yaparken esas metne sadık kalmaya çalışılmıştır. Çalışmada metnin içindeki köşeli parantez içerisinde olan bölümler Türkiye Türkçesine aktarılan bölümde tarafımızdan tırnak işareti içerisinde yazılmıştır.

Arapça ve Farsça kelime ve kelime gruplarının yazımında İsmail Ünver’in “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” adlı makalesinden faydalanılmıştır.

Esas metinde yer alan Farsça kelimeler Arap harfli yazılışları çalışmada verilmiş olup Latin harfli okunuşu için metne sadık kalınarak en doğru şekilde okunması sağlanmıştır.

Türkçe gramer, kelime ve eklerle ilgili hususlarda Zeynep Korkmaz “Türkçe’nin Grameri” kitabı kaynak olarak kullanılmıştır.

Metnin anlaşılması ve kolay okunabilmesini sağlamak amacıyla günümüz imla kurallarına dikkat edilmiştir ve buna göre düzeltmeler yapılmıştır.

Metinde gerekli görülen yerlerde büyük harf ve noktalama işaretleri kullanılmıştır.

Tercümede karşılıklı konuşmalar bazı yerlerde parantez içine alınmış bazı yerlerde iki nokta ile gösterilmiş bazı yerlerde herhangi bir işaretle belirtilmemiştir. Osmanlı Türkçesi kısmı hariç çalışmada karşılıklı konuşmaların tamamı “...” çift tırnak içinde gösterilmiştir.

Eserin bir yapraktan oluşan bölümünü işaret etmek için kullanılan sayfanın başında yer alan sayfa numarası, beyitler halinde Arap harfli Osmanlı Türkçesi olarak yazılan bölümde köşeli parantez içinde kalın şekilde yazılmıştır. Eserde sadece defterlerin a yüzü yazıldığından varak yüzleri köşeli parantez içerisinde “[1’a]” gibi gösterilmiştir.

Dipnotlar metinde [...] köşeli parantez ile numaralandırılarak sayfanın alt kısmına yazılmıştır. Metinde bulunan bütün dipnotlar orijinaline uygun olarak sayfanın dipnot bölümüne eklenmiştir. Dipnotlara sıra numarası verilmesi müellifin her sayfada yenilenmesi ile oluşturulmuştur. Bundan dolayı her sayfada köşeli parantez içindeki Arap harfli sayılar ile dipnot numaraları gösterilmiştir.

Metinde bazı hadisler ve ayetlerin bir bölümü beytin içinde açıktan yazılarak ya da ima yolu ile belirtilerek dikkat çekilmiştir. Ayetlerin hangi surede yer aldıkları dipnotta belirtilmiştir.

Kelimelerin İmlasıyla İlgili Hususlar

Metinde bulunan bağlaçların iki farklı yazımı da mevcuttur ama Türkiye Türkçesi şeklinde yazılmış olan tabloda “ki” olarak gösterilmiştir.

کی	که
----	----

Günümüzde “altın” olarak kullanılan kelime “altun” şeklinde yazılmıştır.

Metnin orijinalinde yer alan hikâyelerin Arap harfli yazılışları çalışmada verilmiş olup Latin harfli okunuşu için bazı Türkçe eklerin ve kelimelerin yazılışında değişikliğe gidilmiştir. İzbudak'ın tercümesinde günümüze en yakın Türkçenin izlerini görmek mümkündür. Bazı durumlarda metnin seslendirilmesi dikkate alınmış ve dil hususiyetleri bu duruma göre belirlenmiştir.

Metnin tamamında “Kâf-i Fârsî” çizgisiz olarak yazılmıştır ancak okumada meydana gelebilecek herhangi bir yanlış anlamayı önlemek amacıyla “Kâf-i Fârsîlerin tamamı gösterilmiştir:

واژگمزه	/	واژگمزه
(B.100)		
گیبی	/	کیبی
(B.109)		
گوکول	/	گوکول
(B.109)		

Türkçe olan kelimelerde kaf-ı nunî harfine dikkat edilmiş ve metnin Arap harfli kısmında belirtilmiştir.

هپنیز	بنا	سنا
Hepiniz	Bana	Sana
	تاگری	کوگی
	Tanrı	Gönlü
	دکز	دیکله
	Deniz	Dinle

“Rûzigâr”, “âsmân”, “dâsîtân” gibi kelimelerin orijinalliği metnin Osmanlı Türkçesi kısmında korunmuş olup yeni yazıya aktarımı sırasında günümüzde kullanıldığı şekilleriyle yazılması tercih edilmiştir; bunlar “rûzgâr”, “âsumân”, “dâstân” şeklinde yazılmıştır.

İmla kurallarına uyulup “zıddı” şeklinde yazılan kelimeyi sert sessizlerin değişimi kuralına göre “zıttı” yazılmıştır. Buna benzer bazı kelimelerin yazımında yine bu kural uygulanmıştır.

Arapça ’da ta’i te’nis “ة” olan harf bugünkü dile uygunluk için “ت” harfli okunuşunu yazılmıştır.

Gayretullah غيرة الله
Cümleten جملة

Bazı kelimelerde hemzesi “ye” kürsüsü üzerine yazılmıştır. Bu imla özelliği metnin Osmanlı Türkçesi kısmında olduğu şekli ile korunmuştur:

رئيس	ئولو	ئوت	ئو
Reis	Ölü	Evet	Ev
شيئ،	ئولجوسنجه،	ئورتور	ئوتمه،
Şeye	Ölçüsünce	Örtüyor	Ötme

Metnin Osmanlı Türkçe ile yazılan bölümünde -up zarf fiilinin sonu “be” harfi şeklinde yazılmıştır. Ancak Türkçe kelimelerin sonunda “-b” harfi bulunmadığı için bu ek “-p” şeklinde sürekli sert ünsüz olarak okunmuş ve Latin harfli kısmına bu şekilde yazılmıştır.

قاييب	چارپيب
Kapıp	Çarpıp
b 1100	b538
كلوب	صاييب
Gelip	Sapıp
b2413	b970

Metnin aslında zarf fiil eki “ıp, ip” şeklinde yazılmış olduğu kelimeler de vardır. Osmanlı Türkçesi bölümünde orijinali bozulmadan yazılmıştır.

قارشيب	ييب	صيچراييب
Karışıp	Yiyip	Sıçrayıp

“İle”, “içün” gibi edatlarla yapılan birleşik kelimelerin yazımında Osmanlı Türkçesi ile belirtilen bölümde beraber yazılmıştır fakat Türkiye Türkçe olan bölümde ayrılmıştır.

اونچون	ايرادله	التونله
Onun için	İrad ile	Altın ile
حقچون	سنکچون	بنمچون
Hakkı için	Senin için	Benim için

Görülen geçmiş zaman eki, “-dı,di” üçüncü şahıslarda dudak uyumuna bağlı kalınarak okunmuştur:

بولدى	ويردى
Buldu/buldu	Virdi/verdi
b 3575	b3735
ديدى	اولدى
Didi/dedi	Oldı/oldu
b132	b204

Metinde düz dar ünlülü olarak imla edilen iyelik eklerinden üçüncü tekil şahıs iyelik eki, dudak uyumu gözetilerek okunmuştur:

حسوداڭ دوستى
Hasudun dostu
بنم بولوتى
Benim bulutumu
چوراق يرك اوتى
Çorak yerin otu
قيامت گونى
Kıyamet günü

Metinde bazı seslerin birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Yazma eserlerde oldukça sık karşılaşılan bu durum; metnin yazıldığı dönemin özellikleriyle alakalı olabileceği gibi yazıcı yanlış olarak da meydana gelebilmektedir. Özellikle bir sesle anlamı farklılaşan kelimelerin metnin anlamını değiştirmesi söz konusu olduğundan bu seslerin doğru tespit edilmesi ve gerektiği şekilde düzeltilmesi oldukça önemlidir. Anbar/ambar, tembel / tenbel, Kükercin/ Güvercin, Ükeyik/ üveyik, Koğar/kovar gibi örnek gösterilebilir.

Türkiye Türkçesinde uzun okunması gereken harfler metinde harfin üzerine düzeltme işareti ile belirtilmiştir.

Transkripsiyon olarak, Latin harfli metinde uzun heceler, ayn “ ‘ ‘ ve hemze “ ’ ” belirtilmiştir.

Arapça tamlamalar şu şekilde yazılmıştır:

ضياء الحق حسم الدين	Ziyaül Hak Hüsameddin
لوح حافظ	Levh-i hafız
لوح محفوظ	levh-i mahfuz
كيف مد الظل	Keyfe medde ez-zılle

Ancak lafz-ı Celâl ile birleşen isimler şöyle gösterilmiştir:

Hâssetullah	خاصته الله	Zıllullah	ظل الله
Marifetullah	معرفته الله	veliyyullah	ولى الله

Farsça kelimelerde sonradan eklenen ekler ayrılmamıştır

Gülistan	گلستان
Nazenin	نازينين
Hidmetkar	خدمتکار
Talepkar	طلبکار

Çalışma mensur olarak yazılmış Mesnevî Tercümesinin beyitler halinde ve beyit numaraları eklenmiş şekilde 175 hikâyeyi kapsayan birinci cilt bölümü ile sınırlandırılmış. Bu çalışmanın devamında diğer ciltlerinde bu alana ilgi duyanlar için Türkiye Türkçesine aktarımı hedeflenmektedir. (Süveyda GENÇ, 2024)

İlk otuz beyti kapsayan bölümde matbu Türkçe nüshası ile müellif nüshası arasındaki farklılıklar gösterilecektir. Tez çalışmasında daha fazla ayrıntıya yer verilmiştir.

	1
Müellif Nüshası (Osmanlı Türkçesi)(O.T) ³	ديکله بو ناصل شکایت ایدیور . آیریلقلردن حکایه ایله یور

³ Diğer beyitler için müellif Nüshası Osmanlı Türkçesi olan yazımına işaret etmek için (O.T) kısaltması kullanılacaktır.

Müellif Nüshası (Türkiye Türkçesi)(T.T)⁴	<i>Dinle bu ney nasıl şikâyet ediyor. Ayrılıklardan hikâye ediyor.</i>
Matbu Türkçe Nüsha (Abdülbaki Gölpınarlı'nın gözden geçirip ilave eklediği)(A.Gölp.)⁵	<i>Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor:</i>
	2
O.T	شویله که: بنی قامیشلقدن کسدکرنندن بری فریادمدن ارکک قادین ایگله دیلر.
T.T	<i>Şöyle ki beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek kadın inlediler.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek, kadın.. herkes ağlayıp inledi.</i>
	3
O.T	که آیریلقدن پارچه پارچه اولمش سیننه استرم اشتیاق دردنیگک شرحینی اگا سوله یه ییم.
T.T	<i>Ayrılıktan parça parça olmuşsin sîne isterim ki iştîyak derdinin şerhini ona söyleyeyim.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Ayrılıktan parça parça olmuş, kalb isterim ki, iştîyak derdini açayım.</i>
	4
O.T	اصل وطننندن اوزاق دوشن هرهانکی کیمسه وطنده بولوندیغی زمانلری بیننه آرار.
T.T	<i>Asıl vatanından uzak düşen herhangi kimse vatanda bulunduğu zamanları yine arar.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Aslından uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.</i>
	5
O.T	بن هر تورلو جمعیتده ناله لرایله دم. فنا حالیلرله ده، خوش حالیلرله ده بیرلشدم.
T.T	<i>Ben her türlü cemiyette nâleler eyledim. Fena hallilerle de hoş hallilerle de birleştim.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Ben her cemiyette ağladım, inledim. Fena hallilerle de eş oldum, iyi hallilerle de.</i>
	6
O.T	هرکس کندی ظننجه بنم دوستم گچینیر. اما بنم ایجمده کی اسراریمی آراشدیرمز.
T.T	<i>Herkes kendi zannınca benim dostum geçinir. Ama benim içimdeki esrarımı araştırmaz.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Herkes kendi zannınca benim dostum oldu ama kimse içimdeki sırları araştırmadı.</i>
	7

⁴ Diğer beyitler için müellif Nüshası Türkiye Türkçesi olan yazımına işaret etmek için (T.T) kısaltması kullanılacaktır.

⁵ Diğer beyitler için Matbu Türkçe Nüsha (Abdülbaki Gölpınarlı'nın gözden geçirip ilave eklediği) olan yazımına işaret etmek için M.T. N (A. Gölp.) kısaltması kullanılacaktır.

O.T	بنم اسرارم فريادمندن اوزاق دكليد[او فريادك ايچنده در]آنچق[هر] گوزده قولاقده او نور يوقدر.
T.T	<i>Benim esrarım feryadımdan uzak değildir. [O feryadın içindedir]. Ancak [her] gözde kulakta o nur yoktur.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Benim esrarım feryadımdan uzak değildir, ancak (her) gözde, kulakta o nur yok.</i>
8	
O.T	تن جانندن جان تندن گيزلی قاپالی دكيلدر. لكن جانی كورمك ايچين كيمسه يه ازن يوقدر.
T.T	<i>Ten candan can tenden gizli kapalı değildir. Lakin canı görmek için kimseye izin yoktur.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Ten candan, can da tenden gizli kapalı değildir, lakin canı görmek için kimseye izin yok.</i>
9	
O.T	بو(نی)ك سسی آتشدروا دكيلدر. كيمده بو آتش يوقسه يوق اولسون
T.T	<i>Bu (ney)in sesi ateştir. Hava değildir. Kimde bu ateş yok ise yok olsun.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Bu neyin sesi ateştir, hava değil ; kimde bu ateş yoksa yok olsun!</i>
10	
O.T	(نی)ك ايچينه دوشن عشق آتشيدير. (می)ك [۱] ⁶ ايچينه دوشن عشقك جوشماسيدير.
T.T	<i>(Ney)in içine düşen aşk ateşidir. (Mey)in içine düşen aşkın coşmasıdır</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Aşk ateşidir ki neyin içine düşmüştür, aşk coşkunluğudur ki şarabın içine düşmüştür.</i>
11	
O.T	نی دوستدن آيريلانلرك آرقه داشيدير. اونك پرده لری ييزم پرده لري می [۲] ⁷ ييرتدی.
T.T	<i>Ney dosttan ayrılanların arkadaşıdır. Onun perdeleri bizim perdelerimizi yırttı.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Ney, dosttan ayrılan kişinin arkadaşı, haldaşdır. Onun perdeleri, perdelerimizi yırttı</i>
12	
O.T	کیم [2a]نی گیی هم زهر، هم ترياق [۳] ⁸] نی کيي هم همدم هم مشتاق کيم گوردی. گوردی [۱] ⁹

⁶ [۱] می- شراب : Mey-Şarap

⁷ [۲] صبر، تمکین ، سکونت، کتم عشق و محبت گیی پرده لر: Sabır, Temkin, sükûnet, ketm-i aşk ve muhabbet gibi perdeler: اشت (نی)ده اهل اولمایانه زهر اهلینه شفا در.

⁸ [۳] تریاق: اسکی زمانده یاپیلان بیر علاجدر که کویا بوتون زهرلری دفع ایدر، هر درده شفا اولوردی. اشته (نی)ده اهل اولمایانه زهر اهلینه شفا در.

⁹ [۱] (دم) نفسدر، همدم = آغیز آغیزه ویرمش، نفس نفس قونوشان چوق یاقین دوستلر. نی همدمدر. نيزك آغیزی ایله نفس نفس قونوشور. مشتاق یعنی آیری دوشمشدر. چونکه قامیشلقدن کسيلمشدر. وطنندن جدا دوشمشدر یاخوت باشقه جهتدن دم وورور. نيزن ايسه کامل اولمادیغیندن آزالری آوزاقدن.

T.T	Ney gibi hem zehir hem tiryak kim gördü ney gibi hem hemdem hem müştak kim gördü
M.T.N(A.Gölp.)	Ney gibi hem bir zehir, hem bir tiryak, ney gibi hem bir hemdem, hem bir müştak kim gördü ?
	13
O.T	نی قانلی یولک وقعہ لرینی سوبلیدی. مجنون عشقنک قصہ لرینی سوبلیدی. [۲] 10
T.T	Ney kanlı yolun vakalarını söyledi. Mecnun aşkının kıssalarını söyler
M.T.N(A.Gölp.)	Ney, kanla dolu olan yoldan bahsetmekte, Mecnun aşkının kıssalarını söylemektedir
	14
O.T	بو عقلک محرمی عقلسزلردن باشقه سی دکیلدر. [۳] 11 دیلک مشتریسی ده قولاقدن باشقه سی دکیلدر [۴] 12
T.T	Bu aklın mahremi akılsızlardan başkası değildir. Dilin müşterisi de kulaktan başkası değildir
M.T.N(A.Gölp.)	Bu aklın mahremi akılsızdan başkası değildir, dile de kulaktan başka müşteri yoktur.
	15
O.T	غم زمانمده گونلریمز وقتسز گجیدی. گونلر داخی ایگیلتیلرله یولداش اولدی [۵] 13
T.T	Gam zamanımızda günlerimiz vakitsiz geçti. Günler dahi iniltilelerle yoldaş oldu.
M.T.N(A.Gölp.)	Bizim gamımızdan günler, vakitsiz bir hale geldi; günler yanlışlarla yoldaş oldu.
	16
O.T	گونلر گجیدیسه بیراق گجسین پروا دکیلدر. ای پاکلکده نظیری اولمایان همان سن قال.
T.T	Günler geçtiyse bırak geçsin pervaya değildir. Ey paklıkta naziri olmayan heman sen kal.

Dem: Nefesdir, hemdem: Ağzı ağza vermiş nefes nefese konuşan çok yakın dostlar. Ney hemdemdir, neyzenin ağzı ile nefes nefese konuşur. Müştaktır yani ayrı düşmüştür. Çünkü kamışlıktan kesilmiştir vatanından cüda düşmüştür yahut başka cihetten dem vurur, neyzen ise kâmil olmadığından araları uzaktır.

10 [۲] قانلی یول عشق یولیدر که بو یولده نجه عشقلر قریان اولمشدر. بو بیتده (مجنون) عاشقلر زمره سنک تمثالیدر.

Kanlı yol aşk yoludur ki bu yolda nice âşıklar kurban olmuştur. Bu beyitte (Mecnun) âşıklar zümresinin timsalidir. 11 [۳] عقلسزلردن مقصد عشقلردن که عقل وتدیبرلری، اداره وتمکینلری قالماشد.

Akılsızlardan maksat âşıklardır ki akıl ve terbiyeleri idare ve temkinleri kalmamıştır.

12 [۴] قولاق ظاهرده دیله بکزه مز. فقط دیلک یکانه مشتریسی و طالیبی دیلک سرندن قولاق اکلار. بو یولده صوری بکزه مک لازم دکیلر. معنوی مناسبت کرکدر.

Kulak zahirde dile benzemez fakat dilin yegâne müşterisi ve talibidir, dilin sırrından kulak anlar bu yolda sûrî benzemek lazım değildir, manevi münasebet gerektir.

13 [۵] یعنی گونلریمزی عشق و نشئه ایله یاشاته مادیق. Yani günlerimizi aşk ve neşe ile yaşatamadık.

M.T.N(A.Gölp.)	Günler geçtiyse, geçip gitsin ; korkumuz yok. Ey temizlikte naziri olmıyan, hemen sen kal!	
	17	
O.T	بالیقدن باشقه هرش صویه قانار. رزقی اولمایانه ده گونلر اوزار. [٦] ¹⁴	
T.T	Balıktan başka her şey suya kanar. Rızkı olmayana da günler uzar.	
M.T.N(A.Gölp.)	Balıktan başka her şey suya kandı, rızkı olmayana da günler uzadı.	
	18	
O.T	خام پیشکینک حالندن آکلاماز [٧] ¹⁵ . اوله ایسه [3]سوز قیصه کسيلمه لیدر والسلام.	
T.T	Ham pişkinin halinden anlamaz. Öyleyse sözü kısa kesmelidir vesselam.	
M.T.N(A.Gölp.)	Ham, pişkinin halinden anlamaz, öyle ise söz kısa kesilmelidir vesselam	
	Ey oğul! Bağ çöz azat ol. Ne zamana kadar gümüş, altın esiri olacaksın ¹⁶ ?	*
	Denizi bir testiye dökersen ne alır? Bir günün kısmetini...	*
	Harislerin göz testisi dolmadı. Sedef, kanaatkâr olduğundan inciyle doldu.	*
	Bir aşk yüzünden elbisesi yırtılan, hırstan, ayıptan adamakıllı temizlendi. ¹⁷	*
.	19	
O.T	ای ییزم سوداسی گوزل عشقمز، سوبنچلی اول.ای ییزم بوتون هسته لیقلمزک حکیمی.	
T.T	Ey bizim sevdası güzel aşkımız sevinçli ol. Ey bizim bütün hastalıklarımızın hekimi	
M.T.N(A.Gölp.)	Ey bizim sevdası güzel aşkımız; şad ol ; ey bütün hastalıklarımızın hekimi ;	
	20	
O.T	ای ییزم کبر و عظمتمک علاجی ای ییزم افلاطونمز جالینوسمز اولان سن!	
T.T	Ey bizim kibir ve azametimizin ilâcı, Ey Eflatun'umuz. Ey bizim Calinus'umuz olan sen!	
M.T.N(A.Gölp.)	Ey bizim kibir ve azametimizin ilacı, ey bizim Eflatun'umuz ! Ey bizim Calinus'umuz .!	

¹⁴ [٦] معارف و حقایق عماننه طالانلره اوعمان نه قادار کینش اولسه قانمز. بالعکس بو رزقندن محروم اولانلرک ده سه عتلیری ییللر کییی بیر تورلو کچمز. و نشته سز ذوقسز قیورانیر طورور. ناصیل که آچلقدن دقیقه لر کچمز.

Maarif ve Hakayık-ı ummanına dalanlara umman ne kadar geniş olsa kanmaz bilakis bu rızıktan mahrum olanların da saatleri yıllar gibi bir türlü geçmez ve neşesiz zevksiz kıvrandır durur; nasıl ki açlıkta dakikalar geçmez.

Ham: bir kâmil elinden irfan terbiyesi görmeyen. [٧] (حم) بیر کامل الندن عرفان تربیه سی کورمه ین.

¹⁶ Yıldız işareti olan bu dört beyitler Veled Çelebi İzbudak müellif nüshasında yoktur ama Gölpınarlı'nın gözden geçirip açıklama eklediği matbu Türkçe nüshada bu şekilde yazılmıştır.

¹⁷ * İşareti ile gösterilen bu beyitlere Matbu Türkçe Nüsha (Abdülbaki Gölpınarlı'nın gözden geçirip ilave eklediği) da beyit numarası eklenmemiş bu işaretle gösterilmiştir.

	21
O.T	طوبراق بدن عشقدن طولاي كوكره كيتدى, طاغ اوينامغه قالقيشدى چهويك اولدى.
T.T	<i>Toprak beden, aşktan dolayı göklere gitti, dağ oynamaya kalkıştı, çevik oldu.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Toprak beden, aşktan göklere çıktı ; dağ oynamağa başladı, çevikleşti</i>
	22
O.T	ای عاشق! عشق؛ (طور) [۱] ۱۸ ڭ جانی اولدى. طور سرخوش و موسی دوشوب بايیلدى. ۱۹
T.T	<i>Ey âşık! Aşk, (Tur)un canı oldu. Tur sarhoş ve Musa düşüp bayıldı.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Ey aşık! Aşk; Tur'un canı oldu. Tur sarhoş, Musa da düşüp bayılmış !</i>
	23
O.T	كندی صولوقداشم [اڭ ياقين آرقه داشم] ايله چيقت اولسه ايدم. نى گيى بن ده سويله نه چك شيلرى سويلردم.
T.T	<i>Kendi solukdaşım-en yakın arkadaşım- ile çift olsa idim, ney gibi bende söylenecek şeyleri söyledim.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Zamanımı beraber geçirdiğim arkadaşının dudağına eş olsaydım (sırlarıma tahammül edecek bir hemdem bulsaydım) ney gibi ben de söylenecek şeyleri söyledim.</i>
	24
O.T	هر كيمسه كيم ديده شندن آيرى دوشرسه يوز تورلو نغمه بيلسه بيله ديلسزدر. [۲] ۲۰
T.T	<i>Her kimse dildeşinden ayrı düşerse, yüz türülü nağme bilse bile dilsizdir.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Dildeşinden ayrı düşen, yüz türülü nağmesi olsa bile dilsizdir.</i>
	25
O.T	گل صولوب ده گل موسمی گچینجه اوندن صوگره بلبلک باشندن گچنلری ایشته مزسین.
T.T	<i>Gül solup da gül mevsimi geçince ondan sonra bülbülün başından geçenleri işitemezsin.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Gül solup mevsim geçince artık bülbülün maceralar işitemezsin.</i>
	26
O.T	هر شی معشوقدر. عاشق بیر پردهدر. باشاین معشوقدر عاشق ئولودر.
T.T	<i>Her şey maşuktur, âşık bir perdedir. Yaşayan maşuktur, âşık ölüdür.</i>

¹⁸ [۱] (طور) حضرت موسانك مناجاته چيقدیغا طا غدر كه اوره ده تاگردی ايله قونوشدی. تاگرينك تجلیسندن طور پارچه لاندی. موسی دوشدی
بايیلدی (طور) تورکجه ده طاغ ديمکدر.

Tur: Hz. Musa'nın münacata çıktığı dağdır ki orada Tanrı ile konuştu, Tanrı'nın tecellisinden Tur parçalandı, Musa
düştü bayıldı.(Tur)Türkçede dağ demektir.

¹⁹ Kur'an-ı Kerim, Araf 7/143

²⁰ [۲] ديلدش – ايکيسي بير لسانی قونوشان هم شهريلر: Dildeş: İki bir lisan konuşan hemşehriler.

M.T.N(A.Gölp.)	<i>Her şey maşuktur, aşık bir perdedir. Yaşıyan maşuktur, aşık bir ölüdür.</i>
	27
O.T	هر هانكى كيمسه نك عشق دى پرواسى يوقسه او قانداسز قوش گيبيدرواه اوگا.
T.T	<i>Herhangi kimsenin aşktan pervası yok ise o kanatsız kuş gibidir, vah ona!</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Kimin aşka meyli yoksa o kanatsız bir kuş gibidir, vah ona !</i>
	28
O.T	سوگيليمك نوري اوگمده آرديمده اولماديقيجه اول و آخر بنم ناصيل عيلم باشمده اولور.
T.T	<i>Sevgilimin nuru önümde ardımda olmadıkça evvel ve ahir benim nasıl aklım başımda olur</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Sevgilimin nuru önde, artta olmadıkça ben nasıl önü, sonu idrak edebilirim?</i>
	29
O.T	عشق بوسوزك خارجه فيرلاييب ياييلماسيني ايستر. آيينه غماز اولماز ده نه اولور [3] ²¹
T.T	<i>Aşk bu sözün harice fırlayıp yayılmasını ister, ayine gammaz olmaz da ne olur.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Aşk, bu sözün dışarı çıkıp yazılmasını ister; ayna gammaz olmaz da ne olur?</i>
	30
O.T	آيينهك بيليرميسن نه دن غماز دكيلدرو. اوندىن [4]ا طولاي پاس يوزندن سيلينمه مشدر.
T.T	<i>Aynan, bilir misin neden gammaz değildir, ondan dolayı ki pası yüzünden silinmemiştir.</i>
M.T.N(A.Gölp.)	<i>Aynan, bilir misin, neden gammaz değil? Yüzünden tozu, pası silinmemiş de ondan!</i>

Sonuç

Mevlâna'nın Mesnevi'si Türk edebiyatından önemli bir yere sahiptir. İçerisinde yer alan hikâyelerdeki insanlık için çağrısı; sınırları aşan, evrensel bir boyuta sahiptir ve insanları bir araya getirme, barışı teşvik etme ve hoşgörüyü yayma amacına sahiptir. İnsanların her türlü ayrılığı ve aidiyeti aşarak birlikte olabileceklerini vurgular. Bu sebeple sadece İslam dünyasını değil, aynı zamanda Batı dünyasını da etkilemiş ve yüzyıllardır isminden söz ettirmiştir.

Yazıldığı dönemden günümüze kadar etkisi artarak devam eden Kur'an'ın özü olarak tanımlanmış, gönülleri aydınlığa ulaştırmadaki rehber olma sıfatıyla eseri daha iyi anlamak, eserin söylemek istediklerine kulak verebilmek için hakkında sayısız şerh ve tercümeler yapılmıştır.

Osmanlı Devleti I. Murat dönemi “tercümenin altın çağı” olarak nitelendirilen bu zaman diliminde dini tasavvufi eserlerin tercümesi sayısı artmıştır. Tercüme ve şerhi en yoğun olduğu bu dönemde Mevlâna'nın Mesnevi'si üzerinde en çok araştırma yapılan eserlerin başında gelmektedir.

Mesnevi'nin tamamına yapılan şerh ve tercümelerin yanında bazı beyit ve seçilmiş hikâyelerinden oluşan şerh ve tercüme de mevcuttur. Farsça yazılan eser orijinalinde manzum şekildedir. 18. yüzyılda Nahifi Süleyman Efendi (ö.1738) tarafından tamamı manzum olarak ilk defa tercüme edilmiştir. Tamamının ilk mensur tercümesi ise Veled Çelebi İzbudak (ö. 1953) tarafından 20. yüzyılda

²¹[3] غماز - قووجی - بیر یردن بیر یره سوزکوتورن، کیزلی سزی باشقه سنه سوله ین میدان چیقاران

Gammaz: Kovucu, bir yerden bir yere söz götüren, gizli sözü başkasına söyleyen, meydana çıkaran

yapılmıştır. Çalışmanın konusunu oluşturan bu tercüme, Selçuk Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesinde, 5 cilt olarak bulunmaktadır. Eser 1937-1940 yılları arasında tercüme edilmiş ve Veled Çelebi'nin isteği üzerine, Şücâeddin Onuk tarafından 1938-1942 yılları arasında istinsah edilerek Konya Mevlâna Müzesi'ne bağışlanmıştır. Bu tercüme ayrıca Abdülbaki Gölpınarlı tarafından tashih edilerek 1942 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından altı cilt olarak yayınlanmıştır.

Arap harfli Osmanlı Türkçesi ile yazılan tercüme, yazıldığı tarih göz önüne alındığında 1928 tarihinde harf inkılâbının sonrasında yazılmıştır. İzbudak tercümeye Arap harfli alfabeyi kullandığı halde kelimenin okunuşunda farklılık olacağından endişe ettiği bazı yerlerde Latin harfli yazılışına da yer vermiştir. Bu da harf değişikliğinin eserlere yansımada farklılıklar olduğu ortaya çıkarmaktadır.

XX. yüzyıl Türk Edebiyatında, devletin parçalanması ve yeni bir yönetim şekli ile bir devlet kurulması etkileri o dönemde yazılmış edebi eserlere de yansımıştır. Cumhuriyet dönemi ilk mensur Mesnevî tercümesi özelliğine sahip eserin dil kullanımında, kelimelerin metin içerisinde farklı şekilde yazılmasında bu yansıma görülmüştür.

Metnin orijinalinde yer alan hikâyelerin Arap harfli yazılışları çalışmada verilmiş olup Latin harfli okunuşu için bazı Türkçe eklerin ve kelimelerin yazılışında değişikliğe gidilmiştir. İzbudak'ın tercümesinde günümüze en yakın Türkçenin izlerini görmek mümkündür bazı durumlarda metnin seslendirilmesi dikkate alınmış ve dil hususiyetleri bu duruma göre belirlenmiştir.

İzbudak, metin içinde bazı Farsça kelimelerdeki gramer ile ilgili kavramları dipnotta yazarak açıklamıştır. Bu durum Farsça gramer bilgisine sahip olmayanların da kelimeyi okuduklarında farklı anlamlarının olduğunu bilip doğru yorumlanmasına olanak sağlamıştır.

Türk Edebiyatı Mesnevî örneklerinden Kelile ve Dimne eserine işaret edip onu dipnotta göstermiştir. Bu da tercüme yaparken konu olarak birbirine benzeyen farklı Mesnevî örneklerinden de yararlandığını anlaşılmıştır.

Mevlâna'nın Kur'an-ı Kerimin açıklayıcısı ve tasvir ettiği Mesnevî'nin İzbudak tercümesinde, bazı ayetlere beytin içerisinde açıktan yazılıp bazı ayetlere ise telmih yoluyla işaret edildiği görülmüştür. Dipnotta ise hatırlatıcı kelimelerle ya da ayeti kerimenin büyük bölümüne yer verilmiştir.

Şücâeddin Onuk'un istinsahı ve Veled Çelebi İzbudak'ın müellif nüshası karşılaştırılmaları sonucu bazı farklılıklar tablo halinde gösterilmiştir. Bu tablo 2. bölümde eser değerlendirilmesinde yer almıştır. Az sayıda da olsa bazı beyitlerin istinsahta yer almadığı, bazı beyitlerin içerisinde farklı kelimeler kullanıldığı görülmüştür. İstinsahta yer alan ama müellif nüshasında yer almayan beyitlerin var olduğu görülmüştür. Bazı beyitlere matbu Türkçe nüshada da bir beyit numarası verilmediği, tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, Veled Çelebi İzbudak'ın müellif nüshası tanıtılarak Abdülbaki Gölpınarlı'nın gözden geçirip ön söz ve açıklama eklediği Türkçe Matbu nüshasındaki farklılıklar gösterilmiştir. Örnek olarak gösterilen ilk hikâyeden başka birinci cilt ile sınırlandırılmış olan makaleye konu olan tez çalışmasında farklılıklara işaret edilmiştir. Bu çalışma, kültürümüze ve edebiyat tarihimize katkıda bulunmak amacıyla araştırmacılar ve bu konuya ilgi duyanlar için hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

İzbudak, Veled Çelebi (1946), *Hatıralarım*, İstanbul, Türkiye yay.

İzbudak, Veled Çelebi (1953), *Mesnevî I* (A. Gölpınarlı, Ed.), İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

Kabaklı, Ahmet (1973), *Mesnevî. Türk Edebiyatı, I* (619), İstanbul, Türkiye Yay.

Saygın, Muhterem (2025), *Mesnevî-i Şerif'te Sabır ve Sabır Eğitimi. Journal Of Scientific Mysticism and Literature (JSML) Bilimsel Tasavvuf ve Edebiyat Dergisi, 1(1), 67.*

Öztuna, Yılmaz (1983), *Mesnevî. İçinde Türk Ansiklopedisi: C. XXIV*. Ankara, MEB.

Sayar, Ahmet, Güner (2003), Mesnevî'nin Türkçe İlk Tam ve Mensur Tercümesine Dair Not, İstanbul, *Dergâh*, 155, 16.

Genç, Süveyda (2024), *İzbudak'ın Mesnevî Tercümesi – Metin ve Türkiye Türkçesine Aktarımı- (I. Cilt)* [Yüksek Lisans Tezi], Konya, Selçuk Üniversitesi, Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü.

Şafak, Y., & Öz, Y. (2009). *Tekkeden Meclise Sıra Dışı Bir Çelebi'nin Anıları*, İstanbul, Timaş Yayın.

Temizel, A. (2009). *Mevlâna, Çevresindekiler, Mevlevîlik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler*. Selçuk Üniversitesi Yayınları.